

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

STATE REGULATION OF ECONOMIC SECURITY OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS' ENTERPRISES

В статті проаналізовано сучасний стан розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Наведено динаміку кількості та обсягу реалізованої продукції підприємств малого та середнього бізнесу та їхньої частки у загальному обсязі реалізованої продукції. Проаналізовано державне регулювання забезпечення економічної безпеки сучасного підприємництва. Обґрунтовано проблеми державного регулювання забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу та запропоновано напрями активізації роботи у цій сфері діяльності.

Ключові слова: державне регулювання, забезпечення економічної безпеки підприємств, підприємства малого та середнього бізнесу, підтримка розвитку підприємництва.

В статье проанализировано современное состояние развития малого и среднего предпринимательства в Украине. Приведена динамика количества и объемов реализованной продукции предприятий малого и среднего бизнеса и их доли в общем объеме реализованной продукции. Проанализировано государственное регулирование обеспечения экономической безопасности современного предпринимательства. Обоснованы проблемы государственного регулирования обеспечения экономической безопасности предприятий малого и среднего бизнеса и предложены направления активизации работы в этой сфере деятельности.

зоровано державне регулювання забезпечення економічної безпеки сучасного підприємництва. Обґрунтовано проблеми державного регулювання забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу та запропоновано напрями активізації роботи в цій сфері діяльності.

The article analyzes the current state of small and medium business in Ukraine. An amount and dynamics of sales of small and medium enterprises and their share in total sales are shown. The government regulation of economic security of the modern enterprise is analyzed. The problems of state regulation of economic security of small and medium business are defined and the directions of intensify work in this field are suggested.

Key words: government regulation, economic security of enterprises, small and medium-sized businesses, support business development.

УДК 33.025.12: 334.72:338.246

Колісниченко П.Т.

к.е.н., науковий співробітник
Уманський державний педагогічний
університет

Постановка завдання. На шляху інтеграції України до європейського союзу є чимало проблем, які ще не вирішені та гальмують цей важливий процес. Однією з таких проблем є занепад сфери малого та середнього підприємництва, що аж ніяк не сприяє інтеграції нашої держави в європейське співтовариство, а навпаки – ставить щораз нові перепони для вступу та прогресивного розвитку країни.

На сьогодні в Україні підприємства малого та середнього бізнесу, який є найбільш розвинутим та поширеним у розвинених європейських країнах, перебуває в скрутному становищі. У зв'язку з цим, одним із найважливіших завдань держави має бути регулювання забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу, тобто таке управління процесом його розвитку, яке б давало змогу підприємцям повноцінно функціонувати в ринкових умовах господарювання, здійснювати розширене відтворення виробництва, забезпечувати вітчизняного споживача достатнім обсягом конкурентоспроможних товарів та послуг, наповнюючи при цьому державну казну надходженнями від результатів функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Забезпечення економічної безпеки підприємств є достатньо актуальним питанням останнім часом тому, в науковій літературі широко представлені погляди науковців стосовно цієї проблематики. Серед вітчизняних вчених дослідженням питань

економічної безпеки займалися О. Амоша, О. Барановський, І. Бланк [1], О. Донець, В. Єдинак, М. Єрмошенко, З. Живко, О. Захарова, Д. Зеркалова, В. Мунтіян, О. Орлик, І. Отенко, С. Шкарлет та ін.

Більшість праць вітчизняних і зарубіжних вчених та практиків присвячено різним аспектам національної і регіональної безпеки, і, в значно меншій мірі, питанням економічної безпеки підприємств.

Метою дослідження є аналіз теоретичних та розробка практичних рекомендацій щодо державного регулювання забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Сучасні світові процеси – глобалізація економіки, інтеграція ринків, загострення конкуренції, підвищення вимог до якості продукції та послуг потребує від підприємств нових підходів до управління та вимагає більш глибокого дослідження їх діяльності підприємств з позицій управління економічною безпекою. Тільки системний підхід, під яким розуміється формування нормативно-правової бази всього комплексу проблем економічної безпеки на всіх ієрархічних рівнях і сферах прийняття рішень, здатний забезпечити ефективну систему економічної безпеки підприємств всіх видів власності.

Невпорядкованість факторів та загроз економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу перешкоджає динамічному розвитку підприємств України у складних умовах зовнішнього середовища. Стан безпеки на малих та серед-

ніх підприємствах є вагомим фактором можливого зниження попиту на продукцію вітчизняного виробництва та збільшує ризики зростання кількості нерентабельних та збиткових виробництв.

Світова фінансова криза довела недостатню ефективність сучасних методів регулювання економіки в умовах її глобалізації, що передусім стосується забезпечення діяльності малих та середніх підприємств. Це було викликано значною взаємозалежністю економік окремих країн від зовнішніх ринків, що у свою чергу доводить високу залежність економіки країн від стану світової економіки. Така сама ситуація спостерігається і з економікою України.

Програма «Лідерство в економічному врядуванні» провела нове щорічне дослідження бізнес-середовища України: «Щорічна оцінка ділового клімату» (Annual Business Climate Assessment або ABCA) серед представників малого та середнього бізнесу в Україні. Згідно з проведеними дослідженнями було визначено, що утримання бізнесу щорічно обходиться підприємцю майже в 30 тис. грн за дозвільні документи, у вигляді податків до місцевих бюджетів 23,7% прибутку.

Половина з опитаних підприємців (2000 осіб) побоюється розвивати бізнес через політичну нестабільність, третина – через військові дії на сході, інфляції та рівня податків. Згідно з дослідженнями стало зрозумілим, що дрібні та середні підприємці не готові збільшувати масштаби бізнесу, оскільки умови для його ведення вкрай несприятливі, і тільки 35% опитаних сподіваються, що протягом найближчих двох років умови ведення бізнесу стануть кращими і підприємства зможуть розвиватися [5].

Динаміку кількості та обсягу реалізованої продукції підприємств малого та середнього бізнесу та їхньої частки у загальному обсязі реалізованої продукції в Україні за останні роки наведено в таблиці 1.

Наведена таблиця свідчить, що кількість підприємств малого та середнього бізнесу (без врахування фізичних осіб-підприємців) в Україні поступово скорочується (з 22,04% у 2011 році, 22,80% у 2013 році до 16,87% у 2015 році), а питома вага обсягу реалізованої продукції підприємствами малого та середнього бізнесу в загальному обсязі поступово збільшується. Суб'єкти малого та середнього підприємництва за 2012 рік реалізували 52,72% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в Україні, а за 2015 рік реалізували 55,9%, з них 22,83% реалізовано середніми підприємствами, 16,87% – малими підприємствами.

Інформація, щодо зменшення кількості підприємств малого та середнього бізнесу є дещо неоднозначною. Окрім того, що загальна кількість досліджуваних підприємств знизилась, значна девальвація гривні у 2013-2015 роках призвела до того, що частина суб'єктів господарювання, які традиційно характеризувалися як великі, мали обсяг реалізації продукції (робіт, послуг) менший за граничне значення 50 млн. євро., тому були враховані статистично як середні підприємства.

У структурі малого бізнесу за видами економічної діяльності, як і раніше, превалюють сфери діяльності не виробничого характеру, особливо ті, які мають відносно швидкий обіг засобів. Кількість підприємств малого та середнього бізнесу, які займалися оптовою та роздрібною торгівлею; ремонтом автотранспортних засобів, тимчасовим розміщенням та організацією харчування, хоча й зменшується з кожним роком, але продовжує займати найбільшу питому вагу в загальній кількості малих та середніх підприємств.

Підприємства малого та середнього бізнесу – це соціально-економічний фундамент, без якого не може стало та успішно розвиватися будь-яка інноваційно-орієнтована, а, особливо, європейська держава. Малий та середній бізнес в біль-

Таблиця 1

Динаміка кількості та обсягу реалізованої продукції підприємств малого та середнього бізнесу та їхньої частки у загальній кількості та обсязі реалізованої продукції в Україні за 2011-2015 роки

Показники	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Обсяг реалізованої продукції суб'єктами підприємницької діяльності, млрд.грн	4202,46	4459,82	4334,45	4459,7	5556,54
Обсяг реалізованої продукції підприємствами малого та середнього бізнесу, млрд. грн	2215,41	2442,08	2332,82	2428,15	3105,88
Питома вага підприємств малого та середнього бізнесу у загальному обсязі реалізованої продукції,%	52,72	54,76	53,82	54,45	55,90
Загальна кількість суб'єктів господарювання, од	1701620	1600127	1722070	1932161	1974318
Кількість підприємств малого та середнього бізнесу	375036	364237	392668	340504	343017
Питома вага підприємств малого та середнього бізнесу в загальній кількості суб'єктів господарювання,%	22,04	22,76	22,80	17,62	17,37

Джерело: розраховано автором на основі [3]

шості визначає темпи економічного зростання країни, структуру та якість внутрішнього валового продукту (ВВП). Основна функція підприємств малого та середнього бізнесу – соціальна, що є надзвичайно важливою для будь-якої розвинутої держави: це створення робочих місць, професійне навчання, пенсійні внески та соціальні внески.

Надзвичайно важлива роль підприємств малого та середнього бізнесу в згладжуванні коливань економічної кон'юнктури, оскільки, за його посередництва відбувається збалансування попиту та пропозиції, особливо в умовах кризових ситуацій. Велика роль малих та середніх підприємств у формуванні середнього класу – стійкого прошарку у вигляді власників бізнесу та топ менеджерів компаній. І, надзвичайно важлива роль у впровадженні інновацій. Отже, в такому розвитку перш за все повинна бути зацікавлена держава, що повинно відобразитися в державному регулюванні забезпечення економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу.

Для того щоб наша країна досягла значних успіхів в економічному розвитку, необхідно створити сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу. Та, на жаль, за дуже незрозумілих причин, останнім часом розвиток малого та середнього бізнесу призупиняється.

На наш погляд, розвиток малого та середнього бізнесу гальмують: недостатнє фінансування програм підтримки та розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, відсутність механізмів самофінансування, що пов'язане з кризою у банківській сфері внаслідок якої, виникла проблема ліквідності, що спричинила зростання відсоткових ставок; відсутність належного контролю за використанням виділених коштів підприємствам малого та середнього бізнесу, за рахунок чого частина (часто більша половина) ресурсів витрачається за нецільовим призначенням та, звичайно, корупція (особливо в органах державної влади), яка залишається суттєвою перешкодою для бізнес-клімату України [6]; незбалансована податкова політика та відсутність дієвих реформ податкової системи; обтяжливі для малого та середнього бізнесу системи ліцензування та достатньо складна дозвільна система у сфері підприємництва; тотальний державний контроль, нерозвиненість сфери державних послуг, механізмів страхування ризиків підприємств малого та середнього бізнесу.

Підтримка та ефективне регулювання підприємств малого та середнього бізнесу в Україні повинні бути пріоритетними завданнями держави, оскільки успішна робота такого підприємництва є запорукою розвитку якісної конкуренції в економіці країни, сталого економічного зростання та насичення вітчизняного ринку товарами різного асортименту за оптимальними цінами, дієвим інстру-

ментом боротьби з соціальними та економічними проблемами, такими як зайнятість та безробіття [2].

Державне регулювання та підтримка розвитку малого та середнього підприємництва в Україні реалізується відповідними загальнодержавними, регіональними та місцевими органами влади з метою узгодження інтересів держави та підприємств малого та середнього бізнесу [4, с. 5].

Ефективність системи державного регулювання діяльності малого та середнього бізнесу в Україні є недостатньою та не забезпечує необхідного рівня його економічної безпеки.

В Україні створена нормативно-правова база для реформування системи державного регулювання підприємств малого та середнього бізнесу, але темп впровадження реформ дуже повільний, а отримані результати не відповідають поставленим реформаторами завданням. Повільний темп запланованих реформ веде до нівелювання отриманих результатів та загрожує країні втратою перспектив розвитку та збільшенням відставання від розвинених країн.

Реальна ситуація з економічною безпекою та розвитком малого та середнього підприємництва вимагає суттєвого прискорення процесів реформування системи державного регулювання цього сектора економіки.

Отже, першочерговими завданнями ефективної державної підтримки та визначення перспектив розвитку малого та середнього бізнесу мають бути: приведення чинних нормативно-правових актів місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у відповідність до принципів державної регуляторної політики; розробка механізму часткового відшкодування з місцевих бюджетів відсоткових ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проєктів; забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян; розробка механізму надання податкових пільг або надання матеріальної допомоги підприємствам малого та середнього бізнесу, що виготовляють екологічно чисту продукцію сільського господарства, займаються її переробкою та експортом, займаються впровадженням інновацій; сприяння переорієнтації вивільненої робочої сили на нові види діяльності; сприяння залученню безробітних, зареєстрованих у містах, до працевлаштування на новостворених робочих місцях у сільській місцевості; надання у відкритому доступі інформації щодо норм чинного законодавства України для інформаційного забезпечення підприємств малого та середнього бізнесу; регулювання впровадження підприємствами малого та середнього бізнесу діяльності щодо просування вироблених ними товарів, результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній та зовнішній

ринки, шляхом проведення регіональних конкурсів або тендерів по закупівлі товарів, а також надавати можливість приймати участь у виконанні державних замовлень; в центрах зайнятості необхідно забезпечити профінформаційну, профконсультаційну підтримку безробітних, які виявили бажання організувати власний бізнес; прискорення та оптимізація темпів впровадження реформ та процесів формування зовнішньоекономічного механізму інтеграції країни у європейський союз та інші світові структури, як логічне завершення реформування соціально-економічного розвитку сучасного суспільства; проведення круглих столів та семінарів із залученням підприємців та їх громадських об'єднань з проблемних питань реалізації державної регуляторної політики, підготовка пропозицій щодо їх вирішення; висвітлення стану, проблем та реальних кроків з дерегулювання та підтримки підприємницької діяльності у засобах масової інформації.

Також, вважаємо, що необхідно враховувати ефективні практики та зарубіжні форми державної підтримки малого та середнього бізнесу з метою застосування їх в наших умовах.

Інструментами удосконалення інституціонального базису економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу є: інформаційний, що полягає у запровадженні моніторингу рівня економічної безпеки підприємництва; створення та розвиток агентств та інформаційно-аналітичних організацій з безпеки; дослідження якісних характеристик бізнес-середовища; прийняття стратегічних рішень – покращення методичного забезпечення розробки стратегій та програм; удосконалення нормативно-правової бази економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу; підвищення ефективності регуляторної та податкової політики; мотиваційний – розширення можливостей та повноважень органів місцевої влади, асоціативних підприємницьких структур; зміцнення партнерства держави та бізнесу; розвиток галузевих, територіальних мереж страхових,

гарантійних, фондів, кредитної кооперації, центрів передачі технологій, інфраструктури інноваційного підприємництва.

Висновки з проведеного дослідження.

Загальні для підприємств малого та середнього бізнесу умови та фактори, які гальмують розвиток бізнесу та виникають з об'єктивних причин, являють собою загрозу безпеки підприємництву. В той же час, належний рівень розвитку малого та середнього підприємництва є важливою умовою економічної та соціальної безпеки соціально-економічної системи країни.

Таким чином, державне регулювання підприємств малого та середнього бізнесу в Україні є недостатньо ефективним, що говорить про несприятливі соціально-економічні умови в країні для ведення бізнесу. Це підтверджується щорічним зменшенням кількості вітчизняних підприємств. Тому, в рамках державної політики, необхідно впроваджувати заходи щодо активізації діяльності малого та середнього бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-центр, 2004. – 784 с.
2. Державна підтримка малого та середнього бізнесу. Спеціальний звіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/USAIDLEV/ss-53544189>.
3. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Корягіна Т. В. Особливості державного регулювання малого підприємництва в Україні / Т. В. Корягіна, Ю. Є. Осацька // Економіка та держава. – 2014. – № 12. – С. 4–7.
5. Що заважає розвитку малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fru.org.ua/ua/events/business-events/infohrafika-shcho-zavazhaie-rozvytku-maloho-biznesu-v-ukraini>.
6. Щорічна оцінка ділового клімату в Україні [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://lev.org.ua/articles/ABCA2015.html>.